

Lia Bătrâna, Adrian Bătrâna, *Biserica „Sfântul Nicolae” din Rădăuți. Cercetări arheologice și interpretări istorice asupra începuturilor Țării Moldovei*, Editura Constantin Matasă, Piatra-Neamț, 2012, 519 p. (cu 93 figuri și 16 planșe)

Considerat unul dintre capitolele fundamentale ale Istoriei Românilor, formarea statelor medievale românești s-a bucurat de-a lungul timpului de o deosebită atenție în istoriografia națională. În acest sens merită amintite studiile lui Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor: Din cele mai vechi timpuri până la întemeierea statelor românești*, Editura Științifică, 1974, Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XVI e. n. Contribuții arheologice și istorice la problema formării poporului român*, Editura Junimea, 1978, Gheorghe I. Brătianu, *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, Editura Eminescu, 1980 sau Șerban Papacostea, *Geneza statului în Evul Mediu românesc: studii critice*, Editura Corint, 1999.

Chiar dacă multe dintre problemele pe care le ridică procesul de geneză statală românească în Evul Mediu și-au găsit rezolvarea, continuă să persiste unele care suportă noi clarificări și interpretări. În această ultimă situație se înscrie și unul dintre aspectele controversate ale istoriei timpurii a statului feudal Moldova, respectiv problema identificării continuității dinastice.

Din această perspectivă, cercetările efectuate în cadrul bisericii „Sfântul Nicolae” din Rădăuți aduc, în lumina noilor interpretări ale materialului arheologic și biologic descoperit aici, precizări și lămuriri mai mult decât interesante, care se regăsesc într-o lucrare recentă și anume, *Biserica „Sfântul Nicolae” din Rădăuți. Cercetări arheologice și interpretări istorice asupra începuturilor Țării Moldovei* apărută în anul 2012, la editura Constantin Matasă din Piatra-Neamț și semnată de Lia Bătrâna și Adrian Bătrâna.

Așadar, ne aflăm în fața unei importante lucrări care și-a propus, după cum ne atenționează autorii, să valorifice rezultatele cercetărilor arheologice efectuate în urmă cu aproximativ 40 ani, mai exact între 1974 și 1977, la Biserica „Sfântul Nicolae” din Rădăuți, investigații prilejuite de lucrări de restaurare ale importantului obiectiv istoric și religios.

Lucrarea menționată este structurată în 15 capitole, precedate de o prefață și un cuvânt înainte semnat de acad. Răzvan Teodorescu și urmate de concluzii, un rezumat în limba franceză, o listă a abrevierilor, un indice onomastic și toponimic, precum și o listă a ilustrației constituită din 93 figuri și 16 planșe. În paginile studiului sunt abordate diverse aspecte, printre care: cadrul geografic și

istoric al zonei Rădăuți; complexe și materialele arheologice precum și descoperirile monetare; însemnele heraldice; diferitele funcții îndeplinite de ansamblul feudal de la Rădăuți; elementele caracteristice ale arhitecturii bisericilor din Rădăuți; ansamblul pictural al Bisericii „Sfântul Nicolae” din Rădăuți.

Extrem de importante în conturarea concluziilor lucrării sunt, în opinia noastră, capitolele IV (*Studiu antropologic asupra osemintelor din mormintele amplasate în naosurile celor două biserici*, p. 111-119), V (*Studiu de paleogenetică efectuat asupra osemintelor descoperite în mormintele din biserica „Sfântul Nicolae” din Rădăuți*, p. 121-168), VI (*Necropolele domnești de la Rădăuți. Identificarea înhumațiilor*, p.169-191) și VII (*Genealogia și cronologia domnitorilor și a familiilor domnitoare din Moldova celei de a două jumătăți a secolului al XIV-lea*, p. 193-208). Acest lucru se explică prin faptul că, în urma cercetărilor antropologice și paleogenetice întreprinse, autorii lucrării consideră că au reușit să rezolve una dintre controversatele probleme legate de istoria timpurie a statului feudal Moldova, respectiv identificarea verigii lipsă dintre Bogdan I și Petru I, mai exact dintre familia maramureșeană reprezentată prin Bogdănești și cea moldovenească prin Mușatini. Facem precizarea că autorii s-au bucurat și de un apreciabil sprijin oferit de dr. N. Mirițoiu și dr. M. Constantinescu (Institutul „Francisc I. Rainer” din București), care au realizat studiul de antropologie, dr. Alexander Rodewald (Departamentul de Biologie al Universității din Hamburg) și dr. Georgeta Cardoș (Institutul de Biologie „Dr. Victor Babeș din București), cei din urmă întocmind studiul de paleogenetică umană.

Pornind de la rezultatele analizei ADN ce sunt completate cu informațiile istorice și arheologice, autorii studiului consideră că pot fi identificate personajele aflate în cele nouă morminte din prima necropolă domnească a Moldovei (trei provenind din biserica de lemn, iar alte șase din biserica de zid), respectiv din ansamblul Bisericii „Sfântul Nicolae” din Rădăuți. Identificarea propusă se prezintă astfel: Bogdan I (M66); Lațcu (M85); Costea (M82); Petru I (M81); Roman I (M79); Ștefan I (M69). De asemenea, invocând aceleași rezultate ale analizei AND, autorii susțin că Bogdan I și Lațcu nu se înrudesesc pe linie masculină din punct de vedere genealogic cu voievozii Costea, Petru I, Roman I și Ștefan I și, din această perspectivă, putem vorbi de două dinastii diferite: dinastia maramureșeană, reprezentată prin Bogdan I și Lațcu, și dinastia locală, moldovenească, în care se includ ceilalți patru domnitori.

În același timp, autorii au identificat și persoana care a făcut posibilă înrudirea celor două familii la Rădăuți: în acest caz este vorba de fiica lui Bogdan I și soră a lui Lațcu, Margareta Mușata, al cărei nume este cunoscut doar din izvoarele scrise. Din căsătoria acesteia cu voievodul local Costea se vor naște

viitorii domni ai Moldovei, Petru I și Roman I. În acest fel s-au putut stabili și legăturile genetice dintre Bogdan I, Lațcu și Margareta Mușata, precum și cea dintre Costea, Petru I și Roman I. Toate aceste observații i-au determinat pe autorii lucrării să considere că la moartea lui Lațcu, în lipsa unui urmaș direct sau colateral pe linie masculină, succesiunea la tronul Moldovei nu s-a produs prin „os domnesc” (prin bărbați), ci prin „sânge domnesc” (prin femei).

În urma celor prezentate se confirmă și teoria referitoare la succesiunea la tronul Moldovei în secolul al XIV-lea, cea a discontinuității dinastice, ea fiind susținută de-a lungul timpului de importanți istorici precum Nicolae Iorga, Ștefan Pascu, Gheorghe I. Brătianu sau Constantin C. Giurescu; aceștia au avansat ideea potrivit căreia moștenirea tronului s-a realizat prin Margareta Mușata, fiica legendarului voievod Bogdan I.

Deși lucrarea *Biserica „Sfântul Nicolae” din Rădăuți. Cercetări arheologice și interpretări istorice asupra începuturilor Țării Moldovei* posedă, așa cum susțin și autorii săi, interpretări ce necesită, în unele cazuri, argumente suplimentare, nu putem trece cu vederea curajul dovedit de aceștia în abordarea unui subiect atât de delicat al istoriei statului feudal Moldova (continuitatea dinastică în primele decenii de existență ale tânărului stat), noutatea metodei de cercetare prin deschiderea spre interdisciplinaritate, dar și utilizarea informațiilor oferite de analiza ADN a materialului biologic descoperit în urma cercetărilor arheologice.

Cu toate că cercetarea recenzată de noi a fost etichetată (poate pe nedrept) ca fiind „un elaborat” (a se vedea observațiile lui A. A. Rusu, în *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, 17, II, 2013, p. 257-264), trebuie subliniat faptul că ea se constituie ca unul dintre cele mai importante studii de istorie medievală apărute după 1989.

Tiberius D. PĂRPĂUȚĂ

Pr. Aurel Florin Țuscanu, *Biserici de lemn din Podișul Bârladului*, Cuvânt înainte de academician Marius Porumb, Postață de prof. univ. dr. Aurel Chiriac, Editura Cetatea Doamnei, Piatra Neamț, 2015, 495 p.

Autorul volumului *Biserici de lemn din Podișul Bârladului* este un cunoscut om de cultură din județul Neamț, știut participanților de la manifestările culturale, cel puțin din domeniul istoriografiei și teologiei. Schița autobiografică publicată la finalul volumului prezentat aici (p.493-494), ne dezvăluie că pr. Aurel Florin Țuscanu este o personalitate cu preocupări multiple: licențiat în teologie